

1.

**Definicija kao
određenje naravi
mucanja**

© Nar

Slap

Prvo što se može pomisliti kad čujemo riječ mucanje najčešće je govor koji ne teče. Govor koji teče ide glatko bez zastoja, bez zapinjanja i ponavljanja istog. U njemu se glasovi i slogovi nastavljaju jedan za drugim tvoreći niz različitosti, bez nagomilavanja istog, a riječi teku i stapaju se jedna s drugom. Govor koji ne teče, koji se odvija sa zastojima, bilo da su ispunjeni prazninom mûka, ponavljanjima ili produljivanjem istog segmenta, doživljavamo kao mucanje. Mnoštvo je pojavnih oblika toga što zovemo mucanje, svaki bi ga govornik kao i svaki sugovornik različito opisao. Čak i kada započne u najranijoj dobi, na razne načine počinje. Ponekad se pojavljuje u sasvim blagom ponavljanju istog sloga, ponekad u tegobnom zastoju i mûku započetog, ali teško dovršivog izgovora i one djetetu najbliže riječi *mama*.

No ne čini ga samo ono što kao sugovornici čujemo i tek površno vidimo jer ono što zaokuplja pozornost sugovornika najčešće je tek dio onog što mucanje jest. Sva bolje ili lošije skrivena nelagoda tek je površina ispod koje počiva čitava strategija predviđanja, iščekivanja, izbjegavanja iskustvom nagomilanih teškoća govora, teškoća koje su vezane uz izgovor najčešće početnog, ali i drugog i trećeg glasa ili sloga riječi koja je većini govornika najobičnija, svakodnevna riječ. Određivanje toga što mucanje točno jest, upravo zbog više razina o kojima govorimo kada ga želimo opisati i staviti u okvir definicije, jest zahtjevno.

Poseban je izazov u definiranju mucanja to što se radi o poremećaju koji može trajati više desetljeća. Mucanje se pojavljuje u djece od druge godine i traje sve do starosti. Radi li se o istom poremećaju – mucanju kad u govoru zastaje i ponavlja njegove elemente neko trogodišnje dijete ili neki odrastao govornik? Logopedija, kao i svaka znanost, nastoji one elemente u definiranju pojmova koje je moguće učiniti prihvatljivo jednostavnijima i učiniti takvima.

U nastojanju da postigne pojednostavljivanje barem što se tiče varijabli dobi i tečnosti (fluentnosti) u pojavi poremećaja, Američka psihijatrijska udruga u svom priručniku o duševnim poremećajima DSM-5 navodi najnoviju službenu dijagnozu mucanja pod nazivom Poremećaj tečnosti (fluentnosti) govora s početkom u djetinjstvu (eng. *Child Onset Fluency Disorder*) (APA, 2014). I prije ove najnovije promjene u nazivu, u kojoj je mucanje stavljeno u zagradu, a početni dio naziva je izraz *poremećaj fluentnosti (tečnosti) govora*, izrazi tečan-netečan, tečnost-netečnost bili su stalni pratioci pojma mucanje.

Što je uopće tečnost ili, preciznije, tečan govor? Je li svaki netečan govor mucanje? Postoje li normalne netečnosti i kakav je njihov odnos prema mucanju? Drugim riječima, jesu li mucanje i normalne netečnosti odvojene kategorije ili se radi o kontinuumu govorne tečnosti s dva pola, negativnim (više netečnosti – mucanje) i pozitivnim (manje netečnosti – normalan govor)?

Cilj je ovog poglavlja približiti čitateljstvu sadržaj i bit definicija mucanja da bi se tome pristupilo na najbolji način. Prije samih definicija objasniti će se što je to tečnost govora, a što netečnosti i jesu li normalne netečnosti dio kontinuuma koji vodi prema mucanju ili su netečnosti, svojstvene mucanju, različita kategorija. Također, u ovom će se poglavlju čitateljstvo upoznati s temeljnim teorijskim postavkama koje su utjecale na definiranje mucanja. Isto tako, u poglavlju će biti upućeno na različite pozicije osoba koje definiraju ili pokušavaju razumjeti što je mucanje: govornik koji muca, slušatelj, roditelj, logoped, znanstvenik.

Tečan vs. netečan govor

U nastavku će se pokušati dati objašnjenja pojmova tečnost – netečnost. Govorna tečnost ili tečan govor (u literaturi o mucanju koristi se i sinonim tečan govor, ali on neće biti korišten u tekstu) podrazumijeva sinkronu mišićnu aktivnost u stapanju glasova i slogova riječi, nizanje riječi u rečenici primjerenom brzinom, u ujednačenom ritmu, bez ponavljanja, produljivanja, umetanja glasova ili slogova te zastoja koji bi remetili sraz jezičnog plana i motoričke izvedbe. Ili, govorna je tečnost karakterizirana nesmetanim tijekom stupnjeva u planiranju jezične poruke i lakoćom motoričke izvedbe, završnog ostvarenja jezičnoga plana ili sâmog čina govorenja.

Svatko od nas u svom govoru ponekad ima više ili manje netečnosti, djeca na putu usvajanja materinskog jezika imaju mnogo netečnih iskaza, oklijevanja, umetanja slogova, ponavljanja čitavih riječi ili fraza, zapinjanja u izgovoru složenijih riječi, zbog čega im govor ne “teče” lako. Pitanje koje u vezi s time postavljamo je – jesu li te značajke dječjega govora naznaka početka mucanja ili su to tek uobičajene netečnosti tijekom usvajanja jezika i govora? Ovome pitanju neki autori dodaju i još jedno. Je li, kad govorimo o tečnosti, u pitanju samo tečan izgovor ili postoji možda i jezična tečnost?

Odgovor na prvo pitanje povezan je s razumijevanjem nastanka mucanja. Autori poput Wendella Johnsona, jednog od pionira znanosti o mucanju (ovdje koristim termin znanost da bih istaknula svu složenost ispitivanja mucanja kao govornog poremećaja u domeni znanstvenog područja logopedije), koji mucanje povezuje s okolinom i njenim reakcijama na djetetov govor, smatrao je da mucanje nastaje razvojem i nadograđivanjem specifičnih netečnosti na one, isprva, posve normalne netečnosti

kao što su umetanja slogova, nedovršeni dijelovi rečenice ili ispravci rečenica, koje ima svako dijete u kojega se govor uredno razvija. Autori poput Ehuda Yairija i Nicole Ambrose, koji mucanje vide kao nešto posve osebužno, kao pojavu koja se ne može uspoređivati ni s čim drugim u dječjem govoru, razlikuju netečnosti slične mucanju NSM (eng. *Stuttering-Like Disfluencies, SLD*) i ostale netečnosti (eng. *Other Disfluencies, OD*). Ovo se dvoje autora ne slaže s Johnsonom i njegovim sljednicima koji su postavili hipotezu kontinuiteta (Bloodstein, 1970). To je pretpostavka prema kojoj se normalne netečnosti i mucanje nalaze na jedinstvenom, intenzitetskom kontinuumu, od slabijeg i normalnijeg do jačeg, mucanju sličnijeg pola.

Odgovor na drugo pitanje vezano uz riječ tečnost daje David Shapiro, razlikujući dva tipa tečnosti - govornu i jezičnu tečnost (eng. *speech and language fluency*) (Shapiro, 2011). U svojoj opsežnoj knjizi svoje čitateljstvo upućuje na nešto što se lako previđa, a to je da osobe koje mucaju u trenutku mucanja jesu govorno netečne, ali da one, isto tako, mogu biti jezično posve tečne.

Primjer iz logopedске prakse

Mladić (28 godina) dolazi na terapiju nakon dugogodišnjeg mucanja i iskustava iz više terapijskih metoda kojima ga je nastojao otkloniti. Njegovo je mucanje jako prema mjernom instrumentu SSI-3 (eng. *Stuttering Severity Instrument*, Riley, 1994). Postoji i izražena anksioznost koja prati govor u svim, njemu životno važnim situacijama, kako u osobnom tako i profesionalnom životu. Tijekom procjene i višemjesečnih dolazaka radi obnove govorne tehnike tečnog govora, kao materijal u radu za trajanja logopedске seanse korišteni su isječci znanstvenih tekstova iz područja likovne umjetnosti, književnosti, psihologije i sociologije koje je trebao elaborirati. Uz njih, najčešće je trebao opisivati umjetničke slike i fotografije u monografijama ili knjigama iz povijesti umjetnosti. Unatoč povremenoj govornoj netečnosti, ovaj je mladić pokazao da posjeduje izuzetnu jezičnu (semantičku, sintaktičku i pragmatičku) tečnost. U konverzijskom i izlagalačkom diskursu služio se jezikom kao nadareni govornik, pokazujući bogatstvo rječnika, ali i laki priziv riječi iz svog mentalnog leksikona, koristeći se čitavom paletom leksičkih odnosa među riječima (kolokacijama, sinonimijom, antonimijom, hiperonimijom), proizvodio je sve vrste složenih rečenica, s minimalnim naporom prateći temu i fokus konverzacije, lako se prebacujući u asocijativne digresije, stvarajući analogije, a sve to s istančanim omjerom slušanja i postavljanja pitanja, davanja komentara ili vlastitih odgovora na postavljena pitanja, sve vrijeme bivajući izuzetno ugodnim sugovornikom i sugestivnim promotorom specifičnih znanja iz vlastite struke i šire.

Jezična se tečnost, kao što se vidi iz gornjeg primjera, odnosi na:

- Semantičku tečnost - sposobnost korištenja velikog broja riječi uz posjedovanje svih tipova leksičkih veza među njima, brzi pristup značenju riječi u mentalnom leksikonu.
- Sintaktičku tečnost - sposobnost stvaranja svih tipova složenih rečenica.
- Pragmatičnu tečnost - sposobnost upotrebe jezika na primjeren način s obzirom na svrhu i namjere sudionika, izmjenu tema i uloga u komunikaciji.
- Fonološku tečnost - znanje o glasovnoj izvedbi i tome kako glasovi oblikuju značenjski ispravne riječi i rečenice (prema Shapiro, 2011).

Stav autorice: Prihvatljive netečnosti (u literaturi se nazivaju i normalnim netečnostima) bit će objašnjene u poglavlju o simptomima mucanja. Smatram da je moguće s velikom izvjesnošću svrstati netečnosti koje se pojave u razvoju govora nekog djeteta u posebnu kategoriju, ako su zadovoljeni neki uvjeti i da takve netečnosti nisu dio prihvatljivih netečnosti. Time pokazujem da ne zastupam hipotezu kontinuiteta prema kojoj su sve netečnosti dio kontinuuma ili neprekinute cjeline netečnost – tečnost, gdje netečnosti u mucanju imaju samo jači oblik, ali su ista vrsta govorne pojave, samo na drugom kraju kontinuuma.

U vezi s tečnostima i netečnostima autori koji pišu na engleskom jeziku imaju i dva različita izraza: *disfluency* za netečnost koju u svom govoru imaju sva djeca predškolske dobi u tijeku razvoja jezičnih sposobnosti i *dysfluency* za netečnost koja jest mucanje (Shapiro, 2011; Onslow, 2016; Guitar, 2014). U ovoj će se knjizi pojam netečnosti odnositi na simptome mucanja, a za netečnosti koje nisu dio mucanja bit će korištena sintagma **normalne netečnosti**.

Osim termina tečan i netečan govor u ovoj će se knjizi koristiti termini osoba koja muca ili osoba urednih govornih sposobnosti, što je danas prihvatljiva praksa (Guitar, 2014). Mucanje, na žalost, može doprinijeti da se osoba pogođena njime osjeća prikraćena u svojim sposobnostima i dimenzijama ličnosti. Zato je termin koji se koristi važan. Naime, odrediti osobu koja muca njenim mucanjem i koristiti termin mucava osoba ili sl. praksa je minulih razdoblja u razvoju znanosti o mucanju, koja danas zvuči posve neprihvatljivo (Vladislavljević, 1982). Svaka je osoba satkana od mnogih dijelova i svesti sve osobine i osobitosti nečije ličnosti samo na mucanje, nedostavno je, a samim time i netočno. Naziv osoba koja muca jedno je od prihvatljivijih rješenja.

No treba spomenuti i dvije zamjerke koje se mogu uputiti korištenju termina osoba koja muca ili dijete koje muca. Naime, glagol mucati u ovom slučaju podra-

zumijeva da osoba/dijete radi nešto namjerno, a ne da je pogođena nečim kao što je mucanje bez udjela svoje volje. Sljedeća je zamjerka što termin osoba koja muca može upućivati na to da je mucanje, kao oblik govornog ponašanja, nešto što trajno obilježava govor te osobe, što s obzirom na mogućnost oporavka od mucanja, u većoj ili manjoj mjeri, opet ne odgovara istini (Onslow, 2016).

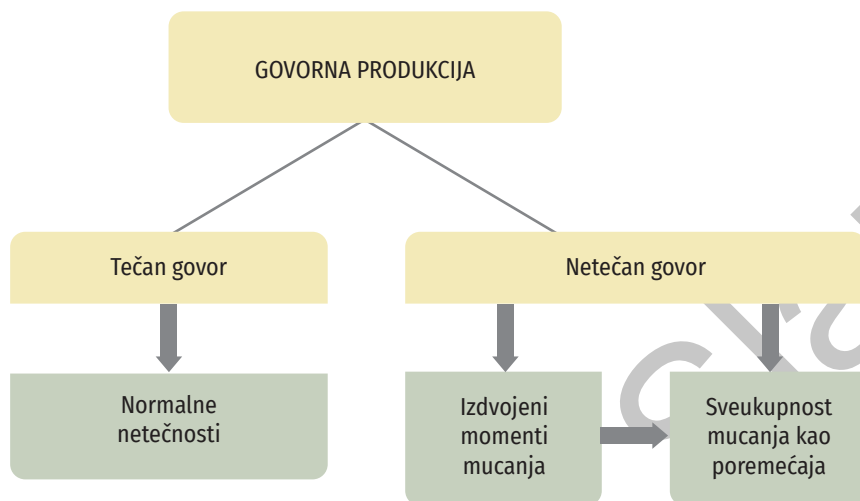
Mnogobrojnost definicija mucanja

Klasično shvaćanje definicije (lat. *definitio*: ograničenje, određenje) utemeljio je Aristotel u svom spisu *Topika* kao jedan od četiri moguća odnosa predikata prema subjektu, ili četiri predikabilije: posebno svojstvo, definicija, rod i akcident (slučajno svojstvo). Prema njegovu poimanju, definicija iznosi bitna svojstva nekog predmeta. U logici je definicija izraz kojim se određuje sadržaj nekog pojma točno i jednosmisleno pomoću najbližega višega rodnog pojma (*genus proximum*) i specifične razlike (*differentia specifica*). Pojam kojemu se sadržaj definicijom određuje nazivamo *definiendum*, a pojmove pomoću kojih se određuje *definiens*. Valjana definicija mora biti primjerena pojmu, ne smije sadržavati izraze koji kažu isto koliko i pojam, ne smije biti izrečena u negativnom pojmu, treba biti pregledna i sažeta. Realna je ako ističe bit stvari, *konceptualna* ako iznosi sadržaj pojma (Hrvatska enciklopedija). Termin netočnosti bio bi prijevod engleskog termina *nonfluencies*, za koji je američki doajen logopedije Charles Van Riper napisao da je neprikladan jer se ne može odrediti ne-nešto i da ga treba zamijeniti terminom *disfluency*. U ovoj će se knjizi koristiti termin netočnost jer je prikladniji duhu hrvatskoga jezika nego termin dističnost.

Na Slici 1.1 je shematski prikaz sadržaja definicije mucanja.

Što bi u definicijama mucanja bio najbliži, viši rodni pojam, što specifične razlike, što bi bio sadržaj pojma, a što bit stvari ako bi se mucanje takvim moglo nazvati? I kada se ne koriste sofisticirani pojmovi logike, pitanja što je mucanje i kako ga definirati u svojim različitim oblicima zaokupljaju sve one koji ga proučavaju ili susreću, bilo da su znanstvenici, praktičari – logopedi, roditelji djece koja započinju mucati ili osobe koje je taj govorni poremećaj snašao tijekom nekog dijela njihova života. Bez točnog razumijevanja biti i sadržaja pojma mucanja, teško se može reći čime se uopće baviti, baveći se mucanjem.

Ako bismo prvo pošli od znanstvenika koji mucanje proučavaju stvarajući teorije o njegovim uzrocima i temeljnim osobinama i sveukupnoj naravi, tada bi se moglo

Slika 1.1 Shematski prikaz sadržaja definicije mucanja

reći da oni i kad analiziraju i svrstavaju tuđe definicije i kad daju vlastite, nastoje prikazati upravo sadržaj i bit pojma mucanje. Ponekad nastavljaju tamo gdje su stali njihovi prethodnici, ponekad unose sve ono novo što drugi autori istraživanja mucanja otkrivaju u vremenu čiji su i sami suvremenici, ponekad se više bave detaljima govorne produkcije (sadržaj pojma), a ponekad nastoje definicijom doseći sveobuhvatnost ili sâmu bit mucanja koje nije samo govorni fenomen već složen poremećaj s nesagledivim utjecajem na sve domene komunikacije i života osobe.

Stoga definicija mucanja ima mnogo, u njima se zrcale sve znanstvene paradigme koje desetljećima oblikuju teorije i teorijske modele mucanja. Definicije mucanja od sredine 20. st. uglavnom postavljaju znanstvenici koji su logopedi ili psiholozi, manje su to liječnici ili psihijatri, što je bio slučaj u kasnim desetljećima 19. ili ranim desetljećima 20. stoljeća (u Hrvatskoj je prvi članak o mucanju u Liječničkom vjesniku iz 1895. napisao liječnik Hinko Lehner). Često su autori koji pišu o mucanju i sami iskusili svu težinu i složenost mucanja, i teško pristaju na to da se u definicijama nabraja samo govorni sadržaj mucanja i akustička prosudba s pozicija slušatelja, a ne ono što donosi govornikov unutarnji doživljaj kad je u nemogućnosti voljno utjecati na tijek svoga govorenja (Perkins, 1990; Shapiro, 2011).

Definicije mucanja, na implicitan način, uvijek pokazuju smjer koji autori definicije imaju u odnosu na znanstvenu paradigmu uzroka mucanja. Sredinom 20. stoljeća prevladavala je bihevioralna paradigma mucanja kao naučenog ponašanja, ponašanja koje nastaje u “oku promatrača” odnosno “uhu slušatelja”. Upravo s bihevioralnim tipom definicije započinju dvoje znanstvenika sa Sveučilišta u Kaliforniji, Anne Cordes i Roger Ingham, u analizi pet najvažnijih definicija mucanja u 20. stoljeću.

Već spomenuta prva definicija, koju ovo dvoje autora analizira, vezana je za razdoblje dijagnozogeničke teorije mucanja, nastale sredinom 20. st. (Johnson i sur., 1959). U toj definiciji sadržaj mucanja čine izdvojeni momenti mucanja u odnosu na tečan govor. Njezin je tvorac Wendell Johnson, jedan od najutjecajnijih teoretičara mucanja. Prema Johnsonu, mucanje ne čine nedvosmisleno samo momenti mucanja ili nešto što je govornik u svom govoru ili ponašanju proizveo, već ga čini i prosudba koju ima sugovornik – slušatelj ili sam govornik kao slušatelj samog sebe. Drugim riječima, mucanje je definirano reakcijom sugovornika – slušatelja, tj. mucanju određenje daje slušateljeva prosudba o tome muca li osoba koja govori. Johnson je smatrao i kako bi termin – momenti mucanja – trebao biti zamijenjen prikladnijom riječju – netečnosti (Johnson je ipak bio vizionar i predvidio nešto što će se dogoditi 54 godine kasnije; kao što je ranije spomenuto, u DSM-u-5 napušta se dijagnoza mucanja i umjesto nje uvodi poremećaj tečnosti s početkom u djetinjstvu).

Drugi tip konceptualne definicije mucanja koji spominju Cordes i Ingham predstavlja definicija Marcela Wingatea, iz sredine šezdesetih godina 20. st. Ova je definicija gotovo “*standard*” i nezaobilazan dio mnogih prikaza definicija mucanja. Osim Cordes i Inghama i drugi poznati dvojac autora, Yairi i Seery u svojoj sveobuhvatnoj knjizi *Foundations and Clinical Applications* (2015) Wingateovu definiciju svrstavaju u primjer definicije koja dobro određuje sadržaj pojma mucanja navođenjem govornih zbivanja u mucanju, za razliku od definicija koje se bave mucanjem kao kompleksnim poremećajem. Marc Onslow, istaknuti australski znanstvenik, Wingateovu definiciju svrstava u kategoriju rječničkih definicija, za razliku od internih i percepcijskih definicija mucanja (Onslow, 2016).

Peter Howell, britanski znanstvenik i tvorac EXPLAN teorije mucanja, Wingateovu definiciju mucanja ističe kao cijenjenu, standardnu definiciju koja izdvaja sva važna govorna zbivanja u mucanju, podcrtavajući kako su to zbivanja mucanja koja izdvaja i DSM-IV [starija verzija Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje Američke psihijatrijske udruge (Howell, 2011)].

U Wingateovoj se definiciji spominju tri odjeljka i sedam elemenata. Zbog svoje citiranosti i važnosti bit će navedena u cijelosti.

Prema Wingateu mucanje čine:

- I. **a)** prekidi tečnog verbalnog izričaja, koji je **b)** obilježen nevoljnim, čujnim ili nečujnim ponavljanjima ili produljivanjima u izričaju kratkih govornih dijelova poimence: glasova, slogova i jednosložnih riječi. Ti se prekidi **c)** obično pojavljuju često, upadljivi su i **d)** ne mogu se lako nadzirati.
 - II. Ponekad su prekidi **e)** praćeni dodatnim aktivnostima uključenima u govorni aparat, povezanima, ili nepovezanima s dijelovima tijela, ili sa stereotipnim govornim izrazima. Te aktivnosti izgledaju kao nastojanje da se govor nekako savlada.
 - III. Također su prisutni i ne manje česti **f)** znakovi ili izvještaji o prisutnosti emocionalnog stanja u rasponu od opće preplavljenosti uzbuđenjem ili napetošću, prema specifičnijim emocijama negativne valencije, kao što su strah, osramoćenost, razdražljivost i slično.
- g)** Neposredni izvor mucanja je svojevrsna nekoordiniranost izražena u izvedbenom (perifernom) govornom mehanizmu; krajnji je uzrok trenutno nepoznat i može biti i složen i udružen s drugim poremećajem (Wingate, 1964, str. 488).

Unatoč tome što Wingateova definicija nije svrstana u skupinu definicija mucanja koje ga određuju kao kompleksan poremećaj, njen sadržaj dotiče dodatne fizičke aktivnosti i emocionalna stanja osobe koja muca i time ova definicija postiže svoju dodatnu vrijednost u rasvjetljavanju fenomena mucanja.

Ako se vratimo na treću od konceptualnih definicija mucanja koje navode Cordes i Ingham u svojoj sintezi definicija, to je percepcijska definicija Richarda Martina i njegovih suradnika sa Sveučilišta u Minnesoti. Prema Cordes i Inghamu, u ovoj su definiciji govorni događaji ocijenjeni kao mucanje ako nadilaze prag prosudbe slušatelja kojim on odjeljuje normalne netečnosti od mucanja (Martin i Haroldson, 1981, prema Cordes i Ingham, 1994).

Četvrta definicija Cordes i Inghama ona je Williama Perkinsa (1990). Za ovu se definiciju može reći kako je naišla na veliko odobravanje autora koji su mucanje doživjeli iz prve ruke, zbog toga što je u njoj prvi put istaknut subjektivni kriterij u procjeni mucanja (Yaruss i Quezal, 2006). U Perkinsovoj se definiciji mucanje određuje unutarnjim faktorom gubitka kontrole u sposobnosti voljnog upravljanja govorom. Ova je definicija nazvana još i definicijom iz perspektive govornika (Yairi i Seery, 2015). No, za druge je autore problematično upravo isticanje faktora svijesti o nemogućnosti voljnih pokreta govornog aparata kao temelja određenja mucanja. Izdvajanjem svojstva "nevoljnih pokreta artikulatora" mucanje gubi svoje distin-

ktivno obilježje naspram drugih poremećaja tečnosti, poput spastične disfonije ili govorne apraksije (Yairi i Seery, 2015).

Četiri ranije spomenute definicije, Perkinsova, Johnsonova, Wingateova i definicija Martina i Haroldsona, izdvajaju govorno ponašanje u momentima mucanja. Njihove su međusobne razlike u tome što Johnson uključuje procjenu sugovornika i govornika, Wingate uvodi čestotnost i upadnost ponašanja u mucanju, a također i svojevrsan perceptivni kriterij slušatelja, kao i Martin i Haroldson, dok Perkins uvodi sâmog govornika i njegovu nemogućnost voljne kontrole nad govorom kao temeljno određenje mucanja (Cordes i Ingham, 1994).

Peta se definicija, prema Cordes i Ingham, potpuno razlikuje od prethodne četiri. To je definicija Anne Smith, kojom ova američka znanstvenica, u jednom od svojih ranijih radova (1990), daje naznake novog trenda u definiranju mucanja. Naime, Smith je protiv bilo kojeg kategorijalnog određenja mucanja na bihevioralnoj osnovi. Poistovjećuje to s promatranjem osobe koja ima tremor ili depresiju, a u trenutku promatranja nema manifestnog ponašanja za tu dijagnozu. Smith navodi da to što osoba trenutačno ne drhti ili nije depresivna, ne znači da ne zadovoljava sve uvjete za dijagnozu tremora ili depresije. Smatra da bi se prema takvoj analogiji i mucanje trebalo definirati nečim što je uvijek prisutno u podlozi poremećaja, bez obzira na to je li vidljivo u trenutku procjene.

Za Anne Smith (1990) zbivanja u mucanju više su od simptoma disfunkcionalnog govornog sustava i u tom su sustavu najvjerojatnije uzroci poremećaja (Cordes i Ingham, 1995).

Sagledavajući svu kompleksnost mucanja doći ćemo do potrebe za definicijom u kojoj se mucanje ne vidi samo u izgovorenem nego i u onom nevidljivom, oklijevanjem ili tegobnom pauzom u govoru prikriivenom dijelu produkcije, u stanju nečujnoga, unutarnjim govorom oblikovanog i jezičnim planiranjem pokrenutog, ali nedovoljno dovršenog ili zaustavljenog iskaza koji prati komunikaciju i čini je još težom od izgovorene riječi koja se zamuckuje. Mucanje upravo onim neizgovorenim vuče za sobom niz afekata i socijalnih pritisaka koji katkada razorno djeluju na osobu, a da se to izvana uopće ne vidi. Sve to neće se dogoditi u prvoj ili drugoj godini mucanja. Za to je najčešće potrebno dulje vrijeme komunikacijskog iskustva uz mucanje, mora se stvoriti svojevrsna "memorijska banka" iskustava mucanja, koja se, na svu sreću, ipak najčešće stvara polako, a u djece u prvim godinama mucanja nije prisutna.

Može se reći da se mucanje ostvaruje najviše govorom, ali njegovu kompleksnost kako govornog, tako i komunikacijskog poremećaja, najbolje definiraju multidimenzionalne značajke vidljivog i nevidljivog zbivanja tijekom komunikacije.